

Світлана Шелудченко

Волинський національний університет
імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)

СЛОВА КАТЕГОРІЇ СТАНУ: АВТОРСЬКІ НЕОЛОГІЗМИ, СПОЛУЧУВАНІСТЬ З МОДИФІКАТОРАМИ Й ІНТЕНСИФІКАТОРАМИ

Істинне значення слова виявляється безпосередньо в контексті. У лінгвістиці не новим є усвідомлення того, що реченням керує текст (Потебня 1990 : 205-210). На думку К. Гаузенблаза, термін “текст” можна трактувати подвійно: по-перше, як письмову фіксацію мовлення, і, по-друге, як об’єднання мовних засобів, що використовуються в мовленні, яке забезпечується їх послідовністю та співвідношенням до загального змісту (Гаузенблаз 1967 : 63-64).

При вивченні тексту неможливо врахувати всі фактори, але можна врахувати їх рівнодіючу, що відображається в частоті одиниць тексту. Дослідження функціональних характеристик слів категорії стану має на меті не лише визначення типових та атипових стилістичних функцій, а й можливі шляхи тлумачення як авторських неологізмів так і проблеми перекладу слів категорії стану в сполученнях з модифікаторами. Отже, **мета** нашого дослідження проаналізувати авторські неологізми слів категорії стану та модифікатори категоріальних одиниць стану. Для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати певні конкретні завдання, а саме: 1) дослідити шляхи перекладу слів категорії стану; 2) окреслити корпус модифікаторів, притаманних категорії стану; 3) проаналізувати функціонування слів категорії стану у поєднанні з модифікаторами у художньому тексті.

Дані аналізу 2359 прикладів художньої літератури свідчать, що предикативна функція категорії стану є не лише диференціюючою та домінуючою, а й водночас – джерелом авторських неологізмів в художньому тексті. Так, поряд із вже зареєстрованими одиницями категорії СТАН було відзначено появу слів *aboon*, *abuse*, *adread*, та *affrighted*. Деякі з них мають широко вживані еквіваленти, що відносяться до стійких одиниць категорії СТАН, наприклад:

*But when so they have found respite, being gathered within the wall, then close ye again the double doors, close fitted; for I am **adread** lest yon baneful man leap within the wall. (Irving Stone. The Greek Treasure. p.183)*

*Her little fingers fastened on his arm: she spoke and was **affrighted**. (Charlotte Bronte. Shirley. p.593)*

Так, слова категорії стану *adread* та *affrighted* виражають значення “filled with fear, frightened”, а відтак є новими представниками синонімічного ряду *afraid / aghast / afeard / affrait*. На основі аналізу словникових дефініцій припускаємо, що слово категорії стану *adread* є похідним від основи *dread* (WUD 1993):

dread, *v.t.* and *v.i.*; *dreaded*, *pt.*, *pp.*; *dreading*, *ppr.* [ME. *dreden*, to fear; AS *ondrædan*, a-*drædan*, to fear, to be afraid of.]

1. to fear intensely; to be in fearful apprehension or expectation of.
2. to regard with awe [Arch.]

dread, *n.*

1. great fear and continued alarm in anticipation of impending evil or danger.
2. an overpowering horror or fright; as, a dread of snakes.
3. fear mixed with respect and awe.
4. one who or that which is feared or revered.
5. doubt [Obs.]

dread, *adj.*

1. dreaded or dreadful; terrible; frightful.
2. solemn; awesome; inspiring awe or reverence; as, *dread* sovereign.

Інше слово з цього синонімічного ряду – це, за походженням, дієприкметник дієслова *affright*, що еволюціонував та набув ознак слова категорії стану (WUD 1993):

affright (- frit), *v.*, *v.t.*; *affrighted*, *pt.*, *pp.*; *affrighting*, *ptr.* [ME. *afrighten*; AS. *afyrhtan*, to terrify.]

1. to impress with sudden fear; to frighten; to terrify or alarm. [Arch.]

Водночас деякі неологізми не мають своїх аналогів серед стійких елементів досліджуваної категорії, наприклад:

*I've been **aboon** forty year in the world, and I believe that "the people" will never have any true friends but thirsel'n... (Charlotte Bronte. Shirley. p.320)*

Можемо твердити, що слову *aboon*, яке не зареєстроване у словниках, притаманні всі категоріальні властивості, що й іншим одиницям категорії стану. Щодо його морфологічної будови та значення, то можемо припускати, що в його основі лежить сполучення категоріального префікса *a-* з основою прикметника або іменника *boon* (WUD 1993):

boon, *n.* [Fr. *bon*, from L. *bonus*, good; Ice. *bon*, a petition.]

1. a favour or request. [Arch.]
2. a prayer or petition. [Obs.]
3. a benefit; a thing to be thankful for; as, the *boon* or good health

boon, *adj.*

1. kind; generous; pleasant. [Arch.]
2. gay, convivial; as, a *boon* companion.

Зважаючи на контекст його вживання, *aboon* позначає стан сприяльності, щедрості, доброзичливості. Наступний приклад демонструє ще один неологізм – *abuse* у функції означення:

*She'd encountered dozens of difficult clients over the years, dealt with cases where grown men and women had shrieked **abuse** at her for simply telling them what the law required. (Alex Gray. The Riverman. p.336)*

Проаналізувавши словникові дефініції, можемо припускати, що слово категорії стану *abuse* позначає стан ображеності, обману та є результатом конверсії дієслівної або іменникової основи (WUD 1993):

abuse, *v.t.*; abused, *pt.*; *pp.*; abusing, *ppr.* [Fr. *abuser*; It. *abusare*; L. *abutor*, *abusus*; *Ab*, and *uti*, to use.]

1. to use ill; to maltreat; to misuse; to use with bad motive or to wrong purposes; as, to *abuse* right or privileges.
2. to violate; to defile.
3. to deceive; to impose on. [Arch.]
4. to treat harshly; to use insulting, coarse or bad language about or to; to revile.

abuse, n.

1. ill use; improper treatment or employment; application to a wrong purpose.
2. a corrupt practice or custom.
3. rude speech; rudely contemptuous language addressed to a person; insulting or coarse language.
4. violation; defilement. [Obs.]

Як і слова категорії стану в функції предикатива, категоріальні одиниці на позначення стану у функції відокремленого означення виявляють авторські неологізми, зокрема *ahungered* та *arise*. Беручи до уваги аналіз словникових дефініцій чітко прослідковується значення лексеми *ahungered* (WUD 1993):

hunger, n. [AS. *hunger, hungor, hunger.*]

1. the discomfort, pain, or weakness caused by a need of food.
2. a desire, need, or appetite for food.
3. any strong desire, carving.

hunger, v.i.; *hungered, pt., pp., hungering, ppr.* [ME. *hungren, hongren;* AS. *hyngran, to hunger, from hunger, hunger.*]

1. to feel hunger; to crave food.
2. to desire with great eagerness; to long (with for or after)

hunger, v.t.; to starve; to subject, to hunger.

Відтак можна припустити, що слово категорії стану *ahungered* – це сполучення діеприкетника дієслова *hunger* з категоріальним префіксом *a-*, що позначає стан голоду, нестачі їжі й може перекладатися як *зголоднілий*. Це також підтверджується прикладами:

*I saw many originally low, and to whom lack of education left scarcely anything but animal wants, **ahungered, athirst, and desperate as famished animals.** (Charlotte Bronte. Shirley. p.505)*

Приклад демонструє вживання слова категорії стану *ahungered* в функції відокремленого означення поряд зі стійкою категоріальною одиницею *athirst* та цілком виправдовує своє значення “зголоднілий”.

Інше слово категорії стану *arise* є, найвірогідніше, аналогічно до *abuse*, конверсією іменникової або дієслівної основи (WUD 1993):

arise, *v.i.*; *arose*, *pt.*; *arising*, *ppr.*; *arisen*, *pp.* [ME. *arisen*; AS. *Arisan*; *a* intensive, and *rīśān*, to rise.]

1. to ascend; to move upward; as, vapors *arise* from humid places.
2. to get up, as from bed.
3. to come into being; to begin; to originate.
4. to begin to act, to exert power; to become active.

arise, *n.* rising. [Obs.]

*He watched, **arise**, as Barr flailed against the might of the river and then disappeared in a wallow of white foam. (Alex Gray. The Riverman. p.391)*

Вивчивши значення іменника *arise*, дієслова *arise* та проаналізувавши вищеподаний приклад, можемо зробити припущення, що слово категорії стану **arise** позначає стан руху вгору або перебування вгорі.

Слова категорії стану, зокрема ті, що утворилися від дієслів, у сучасній англійській мові зберегли деякі свої дієслівні якості. Такі дієслівні якості виявляються передусім при сполученні з іншими словами в реченні, й зокрема це стосується слів-модифікаторів, які здатні як надавати відтінків значень, так і частково змінювати ці значення. При аналізі 2359 прикладів художньої літератури було виявлено корпус слів категорії стану, що виявляють здатність сполучатися зі словами-модифікаторами.

Дослідження засвідчило, що у художній літературі найчастіше модифікуються слова категорії стану *alone* та *aware*, які реалізують фізичний (біологічний) та ментальний стани відповідно. Так, слово категорії стану *alone* часто модифікується прислівниками *so far*, *folly*, *quite*, *all*, *much*, *really*, *practically*, *wholly*, *very much*, *decently*, *entirely*, наприклад:

*How devotedly kind she was to her stepmother, as long as the old lady lived; and now when she is **quite alone** in the world! (Charlotte Bronte. Shirley. p.192)*

Модифікатори слів категорії стану, як правило, підсилюють та емпатизують значення, проте деякі модифікатори, навпаки, послаблюють значення. Так, у

нижченаведеному прикладі модифікатор *almost* надає значенню самотності відтінку непевності, і відтак послаблює значення слова категорії стану *alone*, наприклад:

*During this space the mother and daughter seemed left **almost alone** in the neighbourhood. (Charlotte Bronte. Shirley. p.419)*

Щодо іншого слова категорії стану – *aware*, то аналіз прикладів з художньої літератури засвідчив випадки його вживання з модифікаторами, вираженими такими прислівниками ступеня як *fully, equally, perfectly, well, really, acutely, irritably, quite, deeply*, які підкреслюють повноту та цілковитість усвідомлення певного конкретного факту, явища чи ситуації, наприклад:

*By now, he was **fully aware** that some of them, especially those on night duty, slumbered in the back row throughout the performance, that others sat tense and petrified lest he should ask them a question, when they would stare at him in dumb agony until he passed on... (Dickens M. Thursday Afternoons. p.120)*

Приклад доводить, що прислівники ступеня не стільки модифікують та надають відтінків значень, скільки інтенсифікують основне значення слова категорії стану.

Поряд із прислівниками ступеня в художній літературі в якості модифікаторів слів категорії стану відзначено прислівники часу: деякі з них (*suddenly, only, immediately, always*) покликані реалізувати миттєвість, а інші (*visually, gradually*) – проілюструвати поступовість, наприклад:

*When Philip had gone Andrew became **gradually aware**, as the days passed, of a gap, an odd vacancy existing in his work. (Cronin A. J. The Citadel. p.185)*

***Immediately aware** that he was slower and less nimble than his opponent, he was attempting to exploit his size and strength by grappling his man into submission. (James McGee. Ratcatcher. p.14)*

Великою варіативністю вирізняється корпус модифікаторів, властивих слову категорії стану *afraid*, що пояснюється його приналежністю до макроконцепту „Психічний стан” та зв’язком з емоційною сферою людської діяльності. Оскільки, слово категорії стану *afraid* має негативний вплив на емоційну поведінку особистості,

таким же впливом відзначаються і модифікатори, властиві цьому слову. Скориставшись класифікацією, яка була запропонована М. Т. Щербань (Щербань 2008 : 112-115), де виокремлюються: 1) інтенсифікатори істинності; 2) інтенсифікатори впевненості у висловлюванні; 3) інтенсифікатори надання сили; 4) інтенсифікатори посиленого підтвердження; модифікатори слова категорії стану *afraid* можна розкласифікувати за ступенем інтенсивності:

IV ступінь: *terribly, mortally, horribly*

↑

III ступінь: *too, more, very much*

↑

II ступінь: *so, really, truly, seemingly*

↑

I ступінь: *almost, half, practically, slightly*

Так, інтенсифікатори I ступеня *almost, seemingly, practically, half, slightly* лише підкреслюють основне значення *afraid*, наприклад:

*“Ger moving,” he said, **half afraid** the man might be crazy and make another rush.*
(Allan Sillitoe. *Key To The Door*. p.398)

Інтенсифікатори II ступеня не лише підкреслюють значення стану остраху, а й надають, певною мірою, впевненості у висловленому твердженні, наприклад:

*“Aren’t you **really afraid** of blood?” the other persisted, a sneer all over his face.*
(D.H. Lawrence. *Women In Love*. p.88)

Прислівники, які можна віднести до інтенсифікаторів III ступеня (*too, more, very much*), дещо посилюють значення наляканості та страху, наприклад:

It was not unheard of for the Prince to dress up as a famous warrior from history – a medieval monarch, even a Chinese mandarin – and relive scenes from a blood-soaked and glorious military career, usually to the acute embarrassment of friends and sycophants who

were either too loyal or **too afraid** to tell him the truth: that his prowess on the battle-field existed only in his own fertile imagination. (James McGee. *Ratcatcher*. p.273)

Інтенсифікатори IV ступеня (terribly, mortally, horribly) перетворюють значення стану остраху в стан панічної нажаханості та смертельного страху й відтак є інтенсифікаторами посиленого твердження, наприклад:

*Ruth, of course, had been in the offing all this time, continuing to change his mother's library books and coming to tea with her when Phoebe, of whom she was **mortally afraid**, was out of the way. (Dickens M. *Thursday Afternoons*. p.115)*

Надзвичайно інформативним та цікавим є дослідження слів категорії стану *awake* та *asleep*, оскільки при їх аналізі ми стикаємося з мовним вираженням станів сну та бадьорості, перебіг якого також можна розподілити на кілька етапів. Проте, на противагу ієрархічному (вертикальному) поділу модифікаторів слова категорії стану *afraid*, перебіг станів сну та бадьорості може підлягає лінійному (горизонтальному) розподілу, оскільки йдеться не про ступені, а про фази, які змінюють одна одну:

- початок сну, наприклад:

*And she thought of suppers at the Nook and the small bedroom shared with Ada and Lyddy, and being **half asleep** in the dim light in spite of stories told in the same or next bed. (Allan Sillitoe. *Key To The Door*. p.52)*

- власне сон, наприклад:

*"She is **gently asleep** now," said Mrs. Swancourt. (Thomas Hardy. *A Pair of Blue Eyes* p.192)*

- кінець сну, пробудження, наприклад:

*I was **half awake** and thought I heard the door close. (Victoria Holt. *The Spring of the Tiger*. p.364)*

- недремність, наприклад:

*"Now dry your eyes and if you lie still and rest you'll keep **awake** just the same tonight." (Victoria Holt. *The Spring of the Tiger*. p.256)*

Відтак сполучення антонімічних за значенням слів категорії стану *asleep* та *awake* з одним і тим самим модифікатором *half* набувають близьких за змістом значень дрімоти, напівсну, та навіть можуть вживатися в одному реченні для надання емоційності, тобто підсилювати значення одне одного; наприклад:

*She was **half awake and half asleep** and in a high fever. (Victoria Holt. The Spring of the Tiger. p.111)*

Все вище сказане можна зобразити умовно-графічно таким чином:

I фаза	II фаза	III фаза	IV фаза
початок сну	власне сон	пробудження	бадьорість
half asleep	asleep	half awake	awake

Наступне слово категорії стану, що було проаналізоване, а саме *alive*, у відповідності до своєї семантико-когнітивної приналежності в художній літературі виявило здатність сполучатися з модифікаторами-прислівниками часу *still* та *yet*, наприклад:

*If thou wert **yet alive**, and yet cherished a desire of revenge against me, it would be better satiated in my life than in my destruction. (Mary Shelley. Frankenstein, or the Modern Prometheus. p.292)*

Щодо модифікаторів, виражених кількісними прислівниками *very much* та *all*, то слід визнати, що вони властиві як *alive*¹ в значенні “*having life, not dead, living*” так і *alive*² в значенні “*full of life, active*”, наприклад:

*“...I am sorry that I am still **very much alive** to feel this misery and horror. (Mary Shelley. Frankenstein, or the Modern Prometheus. p.239)*

*He was **very much alive** again, gloriously **alive**, his headache gone, all his weariness forgotten. (Cronin A.J. The Citadel. p.212)*

Отже, аналіз функціонування слів категорії стану в художньому тексті показав, що їх вживанню в мовному матеріалі притаманні певні особливості. Виявлено корпус авторських неологізмів, джерелом яких є художня література, і які, не будучи

zareєстровані словниками, асимілювали провідні ознаки класу на позначення стану. Вибірково проаналізовано слова категорії стану, здатні сполучатися з модифікаторами, що виражаються прислівниками часу, стану, способу, та частотності. Детально проаналізовано корпус модифікаторів слова категорії стану *afraid*, досліджено специфіку їх градації за ступенем інтенсивності, вивчено питання їх розмежування на власне модифікатори та інтенсифікатори. Проведено розподіл модифікаторів притаманних категорії стану на такі, 1) що не змінюють значення, а лише підкреслюють його; 2) що послаблюють значення модифікованого елемента; і 3) що інтенсифікують значення.

Список використаної літератури

1. Гаузенбляз К. К уточнению понятия «стиль» и к вопросу об объеме стилистического исследования / К. Гаузенбляз // Вопросы языкознания. – М., 1967. - № 5. – 63–64 с.
2. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / Потебня А. А. – М. : Искусство, 1990. – 344 с.
3. Щербань М. Т. Семантична характеристика інтенсифікаторів прагматичного значення / М. Т. Щербань // Вісник Житомирського державного Університету, 2008. – В.39. – С.112–115.
4. WUD (Webster Universal Dictionary. Unabridged International Edition Colour Illustrated). – New York : Harver, 1993.

Sheludchenko S. B. How to Translate the Neologisms of the Category of State and the Words of the Category of State Combined with Modifiers. The article deals with the words of the category of state. The neologisms and their usage in fiction are investigated. The range of modifiers peculiar to the category of state is analyzed.

Key words: the words of the category of state, neologisms, modifiers.